

Natuur.oriolus

bpost
PB-PP
BELGIE(N) - BELGIQUE

Retouradres: Natuurpunt,
Coxiestraat 11, 2800 Mechelen

VLAAMS DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR ORNITHOLOGIE | JANUARI-FEBRUARI-MAART 2017 | JG 83 | NR 1
NATUURPUNT | COXIESTRAAT 11 | B-2800 MECHELEN

natuurpunt
Studie

Roeken in de
Zuiderkempen

1

Hybriden

12

Route vastleggen bij
mobiel waarnemen

16

Vogels kijken en herkennen, deel 12

Hybriden

» Gerald Driessens & Hein Van Grouw

Hybriden zijn zeker geen nieuw fenomeen maar het lijkt alsof we ze tegenwoordig steeds vaker aantreffen. Verschillende oorzaken werken die ogenschijnlijke toename in de hand gewerkt: verschillende inheemse soorten zijn dermate achteruit gegaan dat ze soms 'vreemd gaan' bij een partner van een andere soort, maar vooral: het aantal exoten lijkt sterk gestegen in de laatste decennia. Ook zij leven vaak geïsoleerd en gaan – aangezet door hormonale driften – op zoek naar een partner die ze meestal niet vinden. De meest gelijkende soort moet er dan aan geloven. In deze 12de en laatste aflevering van *Vogels kijken en herkennen* overlopen we enkele algemene achtergronden over hybriden. Elders in dit nummer lees je over een concreet voorbeeld van hybridisatie bij klauwieren.

» Hybride Blauwe x Steppekiekendief *Circus cyaneus* x *C. macrourus* vrouwtje. 1 februari 2012. Villers-le-Gambon (NA) (Foto: Alain De Broyer).

Het perfecte voorbeeld van een extreem moeilijk determineerbare hybride. Naast enkele variabele, intermediaire kenmerken is alleen de handpenformule doorslaggevend. In het veld zijn vrouwtjes van deze hybride maar moeilijk herkenbaar.

We zien steeds meer hybriden en herkennen ze ook beter, of denken we dat maar? Vaak zijn het immers 'nieuwe vogels': ze staan niet in je vogelgids. Je kan ze maar moeilijk eenduidig beschrijven want de individuele variatie is vaak breder dan wordt gedacht. In sommige gevallen is het niet altijd duidelijk wanneer het om een kleurafwijking of om een echte hybride gaat (Driessens & van Grouw 2016). Ze scheppen vaak determinatieproblemen of verwarring met andere soorten.

De oorsprong van hybriden

Hybriden hebben altijd al bestaan. Vaak behoort één van de oudervogels tot een zeldzame soort die geen partner vond, of een verdwaald

exemplaar dat zich moest wenden tot de meest verwante soort. De drang om zich voort te planten is immers groot. Hybridisatie zien we dan ook vooral op plaatsen waar de grenzen van het verspreidingsgebied van twee nauw verwante soorten elkaar raakt of overlapt, zoals bij de Zwarte Kraai *Corvus corone* en Bonte Kraai *C. cornix*. Of waar twee verwante soorten hetzelfde verspreidingsgebied bewonen, zoals bij Auerhoen *Tetrao urogallus* en Korhoen *Lyrurus tetrix*. De zeldzaamheid is een zeer belangrijke factor die aanzet tot hybridisatie. Veel hybriden worden in gevangenschap geboren en niet met opzet gekweekt, dat is meestal het geval met watervogels. Andere kruisingen worden dan weer wél opzettelijk gekweekt en soms met de meest onmogelijke partners. Zij hebben meestal tot doel

Hybride Meerkoet x Waterhoen *Fulica atra* x *Gallinula chloropus*. 17 januari 2001. Arnhem, Gelderland (NI) (Foto: Harvey van Diek)

Een goed herkenbare hybride. Twee redelijk verschillende soorten met gelijkaardige biotoop- en nestplaatskeuze, ook hun nesten en eieren lijken sterk op elkaar. Die factoren werken hybridisatie in de hand, al blijft het een uitzondering: partners van de eigen soort zijn doorgaans voldoende beschikbaar.

Hybride grote Burgemeester x Zilvermeeuw *Larus hyperboreus* x *L. argentatus* tweede kalenderjaar. 20 april 2015. Bergen aan Zee, Noord-Holland (NI) (Foto: Harvey van Diek)

Een goed voorbeeld van een regelmatig voorkomende wilde hybride. Deze kruising werd door Taverner in 1937 als de soort Nelson's Meeuw beschreven. Op IJsland wordt veelvuldig gekruist tussen deze twee soorten. Nu en dan duikt dit type hybride's winters ook in onze contreien op maar ze zijn niet altijd even makkelijk herkenbaar.

Hybride Brandgans x Roodhalsgans *Branta leucopsis* x *B. ruficollis* tussen Brandganzen. 7 februari 2016. Kieldrecht – Putten West (O) (Foto: Vincent Legrand). Sinds er meer ontsnapte Roodhalsganzen rondvliegen zien we deze goed herkenbare hybride vaker, meestal in het gezelschap van één of beide oudersoorten.

een uniek veerpatroon te creëren. Zeg maar, de mooiste eigenschappen van twee soorten combineren. Dat zien we vaak bij de kweek van zangvogels en in het bijzonder met vinken *Fringillidae* en Prachtvinken *Estrildidae*. In uiterlijk zijn de resultaten soms verbluffend maar vrijwel altijd zijn de hybriden onvruchtbaar. Het bewust combineren van die eigenschappen kan ook een meer functionele reden hebben, zoals wel eens getracht wordt bij roofvogels. Valken zijn het meest gekend in dat opzicht. Valkeniers streven er bv. naar om de snelheid van Slechtvalk *Falco peregrinus* en de kracht van Giervalk *F. rusticolus* te combineren in één vogel. Maar het gebeurt even goed bij toeval: vogels in gevangenschap krijgen een beperkte keuze tussen partners, zeker wanneer zij in gemengde collecties zitten of een partner van de eigen soort gewoonweg ontbreekt. Zij moeten het dan doen met het best beschikbare alternatief. Dat zien we ook vaak bij eenden, fazanten en parkieten. Die hybriden zijn vaak ongewenst door de kweker en worden 'verwijderd'. Watervogelhybriden komen op die manier al te vaak in de vrije natuur terecht.

Bestaan er wilde, natuurlijke hybriden?

In het wild komen hybriden veel langer voor dan in gevangenschap, een goed voorbeeld is alweer de kruising tussen Auerhoen en Korhoen. In bepaalde gebieden zijn zij zo frequent aanwezig, dat ornithologen vroeger dachten dat het om een aparte soort ging. Linnaeus vernoemde ze al in 1761 en gaf deze kruising de 'soort'-naam *Tetrao hybridus*. Met *hybridus* bedoelde hij overigens niet dat het bastaarden waren, maar dat ze qua uiterlijk het midden hielden tussen het Auerhoen en Korhoen. In 1811 beschreef ook de Duitser Meyer deze 'soort' en noemde ze Rackelhähne naar hun geluid, met de wetenschappelijke naam *Tetrao medius* (*medius* wijst op het formaat dat tussen Auerhoen en Korhoen in zit).

Hybriden ontstaan dan wel uit paring tussen twee verschillende soorten maar dat betekent lang niet altijd dat ze zijn geboren uit een 'gemengd huwelijk'. Bij o.a. eenden, maar ook bij de hierboven genoemde Auerhoen en Korhoen, zijn het de vrouwtjes die de taak van eieren uitbroeden en het kroost grootbrengen volledig op zich nemen. Een eventuele bastaard in hun nest is vrijwel altijd het gevolg van een 'slippertje'. Zelfs bij soorten waarvan twee oudervogels van dezelfde soort wel zijn betrokken in het grootbrengen van het kroost, zijn eventuele bastaarden vaak het gevolg van al dan niet gewilde 'seks naast de deur'. Zo worden kruisingen tussen Meerkoet *Fulica atra* en Waterhoen *Gallinula chloropus* vaak gevonden in een nest van een zuiver koppeltje Waterhoentjes. Ook de meeste kruisingen tussen Groenling *Carduelis chloris* en Putter *Carduelis carduelis*, tussen Boerenzwaluw *Hirundo rustica* en Huiszwaluw *Delichon urbicum* of tussen Huismus *Passer domesticus* en Ringmus *P. montanus* groeien niet op in het nest van een gemengd koppel maar van een zuiver broedpaar. Dat maakt ook dat er meestal maar één van de jongen een hybride is. Anders zit dat bij de bastaarden uit Zwarte en Bonte Kraai, die komen wel uit een gemengd huwelijk tussen beide '(onder)soorten', en dan spreken we doorgaans over volledige nesten met hybriden.

Algemener dan gedacht

Hybriden zijn dus helemaal geen uitzonderlijk fenomeen. In sommige gevallen ligt hybridisatie zelfs mee aan de basis van het ontstaan van nieuwe soorten. Natuurlijke hybriden zien we vooral bij ruigpoothoenders, fazanten, eenden, steltlopers, meeuwen, sterns, klauwierren, zwaluwen, lijsters en gorzen. Maar het staat vast dat een groot aantal – of zelfs de meeste – hybriden onopgemerkt blijft en mogelijk afgedaan wordt als een lichtjes afwijkend individu van één van de oudersoorten. De kans is groot dat hybriden bij alle vogelfamilies even frequent voorkomen maar gewoon niet even herkenbaar zijn.

Hybride Groene Specht x Grijskopspecht *Picus viridis* x *P. canus*. 12 april 2003. Comblain-au-Pont (Lg) (Foto: René Dumoulin).

Paring mannetje Huisemus *Passer domesticus* met vrouwtje Ringmus *P. montanus*. 11 mei 2016. Nerm (L) (Foto: Frederik De Vos).
In vele gevallen is dit het enige contact tussen de twee oudersoorten.

Wat in gevangenschap aan hybridisatie gebeurt, heeft geen of weinig invloed op de biodiversiteit. Veel hybriden zijn immers onvruchtbaar. Watervogels zijn daar zowat de enige uitzonderingen op. Daar gaat het meestal over hybridisatie die 'in het wild' plaatsvindt, al zijn het vaak exoten.

Het is evident dat zelfs de veel voorkomende kruisingen niet noodzakelijkerwijs het ontstaan van een nieuwe vogelsoort aankondigen. Het frequent voorkomen van sommige hybriden kan er soms wel op wijzen dat er iets gaande is binnen enkele zeer nauw verwante taxa. Een taxon kan een soort zijn of een ondersoort, of een herkenbare vorm die wij omwille van bepaalde criteria als dusdanig catalogeren maar waarover nog discussie bestaat. Het soortenconcept blijft immers een menselijke constructie waar niet alles netjes in past.

Van het complex Roodkeel-, Zwartkeel-, Bruine en Naumanns Lijster (*Turdus ruficollis* ssp. en *T. naumanni* ssp.) uit Azië weten we dat het relatief recent ontstane taxa zijn waarvan we nog niet helemaal zeker weten of ze als soort of ondersoort moeten worden behandeld. Je zou dan ook kunnen stellen dat het idee dat deze vogels kruisen een puur menselijke (mis)opvatting is. Het is misschien een argument dat het gewoon nog om één soort gaat die nog volop in de ontwikkelingsfase zit. In december 2010/januari 2011 verbleef een dergelijke vogel in Loppem (Faveyts *et al.* 2016).

Maar het kan ook net omgekeerd. Van de zeer nauw verwante Witkopgors *Emberiza leucocephalos* en Geelgors *E. citrinella* weten we immers dat hybriden helemaal géén uitzondering zijn en dat ze alleen maar lijken toe te nemen. Ook bij Grijskopspecht *Picus viridis* en Groene Specht *P. canus* worden kruisingen vaak vastgesteld. In die twee gevallen zijn resp. Geelgors en Groene Specht de meer algemene soorten die als 'noodpartner' dienen voor de zeldzame soort, die maar moeilijk een eigen partner kan vinden op de grens van zijn verspreidingsgebied. In dergelijke gevallen kan hybridiseren veeleer een overlevingsstrategie zijn voor de schaarsere van de twee, in dit geval Witkopgors en Grijskopspecht.

Natuurlijk beschermingsmechanisme

Het spreekt voor zich dat de natuur zich in grote mate heeft gewepend tegen ongecontroleerde hybridisatie. Ongebreideld kruisen over niet-verwante soorten heen zou immers een rechtstreekse aanval zijn op de lange evolutie die al die soorten nodig hadden om te ontstaan. Niet elke soort kan zomaar met een andere soort jongen grootbrengen, zelfs niet onder dwang. Kruisingen tussen twee totaal niet verwante soorten zijn gewoon niet mogelijk. De natuur heeft daarvoor heel wat beveiligingen voorzien. Er zijn ecologische barri-

ères zoals verschil in biotoop, een verschillende fenologie, verschillen in baltsgedrag, andere roep en/of zang, die voor een individu al meteen duidelijk maken of het al dan niet 'klikt' met die vreemde partner. De andere soort is dan in vele gevallen niet 'klaar' voor de voortplanting. Grootteverschil tussen de twee soorten bemoeilijkt of verhindert de copulatie en vaak zorgen andere morfologische verschillen tussen soorten ervoor dat de combinatie niet mogelijk is.

Mocht die copulatie er toch komen, dan zijn er nog steeds een aantal biologische barrières. Na de paring zal er in veel gevallen gewoon geen bevruchting volgen. Daarnaast zal ook een verschil in het aantal chromosomen tussen de soorten verhinderen dat een hybride zich kan ontwikkelen.

In de eerste aflevering vermeldden we al dat het broedseizoen samen met de rui één van de meest energie-opslopende activiteiten in het vogelleven zijn. Het is dan ook maar logisch dat de natuur erin heeft voorzien om dergelijke 'vergissingen' te voorkomen. Tenslotte: als alles toch lukt, is er meestal nog de belangrijke factor van onvruchtbaarheid die een verdere ontwikkeling tegenwerkt. Het aantal vruchtbare hybriden is dan ook zeer beperkt. En misschien lukt het bij die uitzonderingen precies omdat deze kruisingen gewoonweg gunstige evolutionaire mogelijkheden creëren.

Welke hybriden kunnen zich voortplanten?

Van hybriden wordt vaak beweerd dat ze onvruchtbaar zijn, maar dat is lang niet altijd het geval. Sommige types van hybriden zijn niet vruchtbaar, andere wel. Maar het gaat veel verder dan dat. Er bestaat ook een zekere variatie binnen één type hybride: zo kan binnen één kroost de ene wel en de andere niet vruchtbaar zijn. Vaak hangt de vruchtbaarheid af van het geslacht of van de richting waarin werd gekruist (welk van de ouders het mannetje of vrouwtje was). Ook de leeftijd kan een belangrijke rol spelen (McCarthy 2006). Wanneer hybriden wél in staat zijn zich voort te planten, kan er een terugkruising ontstaan (er kan zo bv. nog een derde soort in het spel komen; A x B met C), of een kruising van de tweede, derde of latere generatie (A x B met A of A x B met B). De eerder genoemde *Rackelhähne* (Auerhoen x Korhoen) is alvast vruchtbaar en is terug te kruisen met beide oudersoorten. In dat geval zal de hybride snel degenereren, vaak in de tweede generatie al. Op het vlak van uiterlijk dan wel, wat DNA betreft blijft deze invloed voor altijd zichtbaar binnen de afstammelingen. De genetische vervuiling is dus wel groter dan men aan de hand van het uiterlijk zou denken. Daarvan zijn verschillende voorbeelden gekend.

Hybride Gekraagde x Zwarte Roodstaart *Phoenicurus phoenicurus* x *P. ochruros* mannetje. 21 juni 2015. Gent-Muide (O) (Foto: Herman Blockx).

Een regelmatig geziene hybride die verwarring veroorzaakt met Oosterse Zwarte Roodstaart *P. o. phoenicuroides*. Meestal verraad de gemengde zang en de biotoopkeuze een hybride oorsprong. De buik is doorgaans witachtig bij de hybride (oranje bij Oosterse) maar het is best om bij dergelijke vogel de vleugelformule te controleren.

In de Victoriaanse tijd werd in Engeland veel gekruist tussen Goudfazant *Chrysolophus pictus* en Lady Amherstfazant *C. amherstiae*. Niet omdat men dat leuk vond maar noodgedwongen; Lady Amhersthennen bleken zwakker en stierven veelal vroegtijdig, zodat alleen de hanen overbleven. Daarom werden ze met goudfazanthennen gekruist. De nakomelingen werden vnl. teruggekruist met Lady Amherst. Het gevolg is dat zeer veel Goudfazanten nu nog steeds DNA van Lady Amherstfazant dragen, en dat er in gekweekte populaties zelfs geen zuivere Lady Amherstfazanten (zonder DNA van Goudfazant) meer bestaan.

Tegen de brede verspreiding van hybriden heeft de natuur zich weten te wapenen. Zo zijn vrouwtjes in veel gevallen onvruchtbaar terwijl mannetjes zich vaak wel kunnen voortplanten. Bij sommige hybridetypes bestaat er helemaal geen vrouwtje of zijn ze heel zeldzaam. Er zijn ook hybriden bekend waarbij de vrouwtjes niet in staat zijn om eieren leggen. Maar bij sommige types van hybride, of bij sommige individuen, zijn ze wel vruchtbaar. Bij sommige hybriden zijn vrouwtjes echter even algemeen als mannetjes (McCarthy 2006).

Bedreiging of verrijking?

Het verhaal van hybriden klinkt nogal onschuldig maar is dus wel degelijk minder tijdelijk dan op het eerste zicht lijkt en dat loopt hier en daar wel eens uit de hand. Het meest recente onderzoek heeft uitgewezen dat de meeste watervogelhybriden onvruchtbaar zijn en nauwelijks blijvende schade kunnen aanrichten. Soms zijn exoten dominant over onze inheemse tegenhanger, hybridisatie kan dan vaak optreden. Dit zagen we recent gebeuren met de Witkopenend *Oxyura leucocephalos*, die door inmenging van de dominante Rosse Stekelstaart *O. jamaicensis* werd bedreigd. Deze exoot had vanuit Groot-Brittannië bijna heel Europa ingepalmd. Thans is hun aantal na radicale bestrijding zwaar gedecimeerd.

Er zijn verschillende voorbeelden van ontsnapte Kerkuilen van vreemde oorsprong die na ontsnapping of vrijlating paren met wilde Kerkuilen. Het gaat dan vooral om inmenging van ontsnapte Witte Kerkuilen *T. a. alba* met onze eigen *guttata*, maar er werd ook al inmenging van donkere ondersoorten van de Kerkuil vastgesteld. Dat lijkt vrij onschuldig, maar zoals eerder besproken kan de onzichtbare genetische vervuiling ook hier aanzienlijke gevolgen hebben voor bv. de voortplanting, resistentie tegen ziektes, ...

Geforceerde hybriden (door inmenging van ontsnapte zuivere soorten of hybriden) vormen gelukkig geen noemenswaardige bedreiging voor onze inheemse avifauna. Hier zien we mogelijk één grote uitzondering: de laatste jaren is er een enorme toename bij het aantal hybriden tussen de verschillende soorten exotische ganzensoorten, gewoonweg omdat hun aantallen sterk zijn toegenomen. Maar wat onschuldig begint als een hybride kan zich mogelijk ontwikkelen tot een nieuwe soort. Dit geldt dan vooral in gebieden waar de betreffende oudersoorten van nature niet thuis horen. Een mooi voorbeeld daarvan vinden we in Noord Amerika. Van nature komen er in Amerika geen duiven uit het geslacht *Streptopelia* voor, maar in de meer zuidelijke staten zijn al lang verwilderde populaties van de Lachduif (de gedomesticeerde vorm van *Streptopelia roseogrisea*) aanwezig. Omstreeks 1980 was er op de Bahama's een duivenliefhebber die vanuit Europa Turkse Tortels *S. decaocto* importeerde. Enkele vogels ontsnapten toevallig en nadat hij er veel teveel had gekweekt zijn er met opzet vogels vrijgelaten. De soort gedijde erg goed in het warme klimaat en in een mum van tijd waren de Bahama's overspoeld met Turkse Tortels. Lang duurde het niet of de eerste dieren maakten de oversteek en bereikten Florida. Daar was echter ook de populatie verwilderde Lachduiven aanwezig. Het waren vrijwel zeker die allereerste Turkse Tortels die in Florida zijn beginnen kruisen met Lachduiven. Deze kruisingen, ongeacht wie de vader- en moedersoort was, zijn vruchtbaar en de geslachten komen in gelijke verhoudingen voor. Net zoals in Europa heeft de Turkse Tortel ook ginds een enorme uit-

breidingsdrang. En met de Turkse Tortels zeer waarschijnlijk ook de kruisingen. Ze bleven niet alleen in Florida maar verspreidden zich in relatief korte tijd over vrijwel heel Noord Amerika. Deze populatie draagt de genetische kenmerken van de Afrikaanse soort *roseogrisea*. Mogelijk kan dit over een paar honderd jaar tot gevolg hebben dat de vogels dusdanig verschillend zijn van beide oudersoorten dat ze als een aparte soort kunnen worden beschouwd.

Dat hybridisatie een ernstige bedreiging kan vormen voor een soort zien we recent bij de in Europa zeldzaam geworden Bastaardarend *Aquila clanga*. In de tweede helft van de 20ste eeuw werd steeds duidelijker dat de zeldzamere Bastaardarend *Aquila clanga* meer en meer ging kruisen met de algemenere Schreeuwarend *A. pomarina*. Ondertussen staat vast dat hybridisatie tussen deze twee soorten plaatsvindt over de hele zone van overlap, dat is een strook van ongeveer 1700 kilometer breed. Bij geen enkel ander hybridizeduo onder de vogels is die zone zo breed. Het blijken vooral vrouwtjes Bastaardarenden te zijn die met mannetjes Schreeuwarenden paren en broeden. Voornamelijk in het westelijk deel van het verspreidingsgebied (Polen en de Baltische Staten) zijn de hybriden of latere generatie-hybriden nu algemener geworden dan de zuivere Bastaardarenden. De hybridejongen zijn ook vruchtbaar en men vreest dat de snelle achteruitgang van de Bastaardarend en de toename van hybridisatie in deze overlapzone zal resulteren in het uitsterven van zuivere Bastaardarenden, en dat zelfs op korte termijn (Väli *et al.* 2010, Forsman 2016).

Het leert ons dat we dringend moeten stoppen met het uitzetten van exotische soorten, de impact van hybridisatie is immers nooit op voorhand in te schatten.

Hybriden herkennen

De meeste hybriden vallen door de mand door een reeks afwijkende of atypische kenmerken in het verenkleed of door de afwijkende structuur zoals een vreemde snavelvorm, verschillende nek lengte,

langere of kortere staart. Een goede kennis van de kenmerken en de variatie binnen de 'normale' vogelsoorten helpt uiteraard enorm. Maar een *Aythya* hybride van het Kuifeendtype zal erg moeilijk (of niet) onderscheiden kunnen worden van een zuivere Kuifeend, al is het maar omdat het spectrum van de variatie binnen de zuivere soort groter is dan de doorsnee veldgids doet geloven.

In de regel kan je bij elke vogel die duidelijk afwijkt van de gekende variatie denken aan een hybride. Maar in de praktijk loopt het veelal zo'n vaart niet. Doorgaans wordt er pas aan een hybride gedacht wanneer er ook duidelijke aanwijzingen zijn met (al dan niet verklaarbare) gemixte kenmerken. Dat is een logische werkwijze willen we de pedalen niet kwijt raken. Toch missen we daardoor zeker een hele rits aan hybriden want de gevolgen van hybridisatie wijzen niet altijd naar de referentiekenmerken van de oudervogels. Ze kunnen evengoed naar een derde soort refereren die er niets mee te maken heeft. Zo zijn er in Europa voorbeelden van vermeende Amerikaanse Tafeleenden *A. americana* en Balkanvliegenvangers *Ficedula semitorquata* die achteraf slechts hybriden bleken, waarbij geen van beide ouders tot de vermeende soort behoren.

Sommige kruisingen hebben lange tijd voor dermate veel verwarring gezorgd dat ze als een volwaardige soort werden beschouwd. Behalve de reeds genoemde *Rackelhähne* zijn andere, recente voorbeelden 'Coopers Strandloper' (voor het eerst verzameld in 1833) en 'Cox Strandloper' (voor het eerst waargenomen in 1955). Coopers bleek uiteindelijk een hybride te zijn tussen Krombek- en Siberische Strandloper *Calidris ferruginea* x *C. acuminata*, Cox een hybride tussen (mannetje) Gestreepte en (vrouwtje) Krombekstrandloper *C. melanotos* x *C. ferruginea*. Dit scenario is vandaag de dag niet meer denkbaar, aangezien we aan de hand van DNA al snel kunnen bepalen aan welke soort de hybride (meest) verwant is.

Voor waarnemers en wetenschappers is het vooral nuttig te weten dat wilde hybriden bestaan en dat ze frequent voorkomen. Zeker op

Hybride Witoog- x Kuifeend *Aythya nyroca* x *A. fuligula* mannetje. 4 maart 2013. Harelbeke, De Gavers (W) (Foto: Pascal Heymans).

Een gemakkelijk herkenbare en mooie *Aythya*-hybride. Deze hybride vertoont wel wat variatie maar is samen met de op Kleine Topper *A. affinis* gelijkende hybride Kuif- x Tafeleend *A. fuligula* x *A. ferina* één van de meest gekende. Een gemakkelijk herkenbare en mooie *Aythya*-hybride. Deze hybride vertoont wel wat variatie maar is samen met de op Kleine Topper *A. affinis* gelijkende hybride Kuif- x Tafeleend *A. fuligula* x *A. ferina* één van de meest gekende.

Soorten waarbij hybridisatie vaak wordt vastgesteld:

Ruigpoothoenders	Krombekstrandloper	Gele en Citroenkwikstaart
Fazanten, patrijzen en kwartels	Gestreepte Strandloper	Gekraagde en Zwarte Roodstaart
Meerkoet en Waterhoen	Siberische Strandloper	Kleine Karekiet en Bosrietzanger
Knobbelzwaan en Zwarte Zwaan	Paarse Strandloper	Rietzanger en Kleine Karekiet
Alle ganzen	Oeverloper en Amerikaanse Oeverloper	Tjiftjaf en Fitis
De meeste grondeleenden	Grote Burgemeester, Zilver-, Geelpoot- en Kleine Mantelmeeuw	Bonte en Withalsvliegenvanger klauwieren
Alle duikeenden	Kokmeeuw en Zwartkopmeeuw	Zwarte en Bonte Kraai
Eiders	Kokmeeuw en Stormmeeuw	Huismus en Ringmus
Rosse Stekelstaart en Witkopeend	Grote en Bengaalse Stern	Vink en Keep
Rode en Zwarte Wouw	Dougalls Stern en Visdief	Andere vinkachtigen (in gevangenschap)
Blauwe, Steppe- en Grauwe Kiekendief	Grijskop- en Groene Specht	Geelgors en Witkopgors
Schreeuwarend en Bastaardarend	Witte en Rouwkwikstaart	Zwartkop- en Bruinkopgors
Grote arenden (in gevangenschap)	De ondersoorten van Gele Kwikstaart	
Valken (in gevangenschap)	Boeren – en Huiszwaluw	
Bonte Strandloper		

Hybride Auerhoen x Korhoen *Tetrao urogallus* x *Lyrurus tetrix*. Mei 2002.

Finland (Foto: Jari Peltomaki)

In grote lijnen een klein Auerhoen met zwarte snavel. Deze hybride werd al in 1761 vernoemd door Linnaeus en is niet echt zeldzaam. Vaak is deze hybride vruchtbaar en kunnen ze terugkruisen met beide oudersoorten.

het vlak van herkenning en taxonomie is dat van belang. Onderzoek naar variatie van kenmerken mag zich dan ook nooit toespitsen op die ene afwijking uit 1000, want net bij die vogel kan er genetische invloed van een andere soort zijn geweest. Het kan ook een extreme variatie of zelfs een kleurafwijking zijn.

Hybriden herkennen blijft alvast een uiterst moeilijke opdracht en de kennis ervan is nog beperkt. Dat zal nog een tijdje zo blijven want echte logica ontbreekt in dit verhaal. De louter theoretische regel dat twee soorten vier types van hybriden kunnen opleveren (man A x vrouw B geeft man AxB of vrouw AxB, en man B x vrouw A geeft man BxA of vrouw BxA) houdt alvast geen steek. Je kan stellen dat alleen kenmerkende hybriden veilig te determineren zijn: diegene die de kenmerken van twee al dan niet traceerbare of daar aanwezige soorten vertonen. Het is maar logisch dat een hybride Bosrietzanger x Struikrietzanger *Acrocephalus palustris* x *A. dumetorum*, of een Spotvogel x Orpheusspotvogel *Hippolais icterina* x *H. polyglotta*, niet meteen herkenbaar is wanneer hij door een struikje hipt. Zelfs in de hand zal dergelijke vogel voor problemen zorgen. Van sommige afwijkende vogels of veronderstelde kruisingen die wel vaker worden vastgesteld, zoals de jaarlijkse waarnemingen van Tjiftjaffen met mengzang van Tjiftjaf en Fitis, is het nog niet helemaal

duidelijk in welke mate het gaat om hybriden of om vogels die 'de verkeerde zang' aanleerden in een streek waar beide soorten voorkomen (Bensch *et al.* 2002, Constantine *et al.* 2006).

Hybriden en dwaalgasten

Het bestaan van hybriden en onze gebrekkige kennis erover moet ook door zeldzaamhedencommissies, zoals het BRBC, voortdurend in rekening worden gebracht bij de beoordeling van zeldzaamheden. Maar ook waarnemers moeten er voldoende op berekend zijn, vooral de liefhebbers van zeldzaamheden. Net die soorten gaan immers sneller op zoek naar een beste 'match'. Een soort die je niet als wilde of ontsnapte soort kan determineren, is mogelijk wel een hybride. Veldgidsen vermelden alleen de meest algemene hybriden maar de lijst van vastgestelde kruisingen is veel langer. Hierboven geven we een overzicht van meermaals vastgestelde hybriden of soorten die vaak betrokken waren in hybridisatie. De lijst is niet volledig en slechts een opsomming van de meest frequente kruisingen. Voor een grondig overzicht verwijzen we naar McCarthy 2006.

Referenties

- Bensch S., Helbig A.J., Salomon M., & I. Seibold 2002. Amplified fragment length polymorphism analysis identifies hybrids between two subspecies of warblers. *Molecular Biology* 11: 473-481.
- Constantine M. & The Sound Approach 2006. *The Sound Approach to Birding: a guide to understanding bird sound*. The Sound Approach, Poole.
- Driessens G. & H. van Grouw 2016. Vogels kijken en herkennen, deel 11: Kleurafwijkingen. *Natuur.oriolus* 82 (1): 19-27.
- Faveyts W., Vanhove F., Lebrun R., Elst J. & de leden van het BRBC 2016. Zeldzame vogels in België in 2014/2015. Rapport van het Belgian Rare Birds Committee (BRBC). *Natuur.oriolus* 82 (2): 47-61.
- Forsman D. 2016. *Flight Identification of Raptors of Europe, North Africa and the Middle East*. Bloomsbury, London.
- McCarthy E. M. 2006. *Handbook of Avian Hybrids of the World*. Oxford University Press, London.
- Väli Ü., Dombrovski V., Treinys R., Bergmanis U., Daróczy S.J., Dravecky M., Ivanovski V., Lontowski J., Maciorowski G., Meyburg B.-U., Mizera T., Zeitz R. & H. Ellegren 2010. Widespread hybridization between the Greater Spotted Eagle *Aquila clanga* and the Lesser Spotted Eagle *Aquila pomarina* (Aves: Accipitriformes) in Europe. *Biological Journal of the Linnean Society* 100: 725-736.

Gerald Driessens, Pastoriestraat 16, B-2500 Lier,
Gerald.driessens@natuurpunt.be

Hein van Grouw, British Museum for Natural History, Tring,
Hertfordshire, GB.
h.van-grouw@nhm.ac.uk